

Uključeni očevi, napredna djeca: prilike za širenje pristupa promjenama rodnih uloga

- ▷ Postati otac po prvi put za muškarca esto znači otvoriti se za drukčije ponašanje i nove ideje
- ▷ Programmes to engage fathers can improve child outcomes and reduce domestic violence.
- ▷ The REAL Fathers Initiative and Program P have proven their effectiveness at scale.

Helena Duch

programska direktorica
Prevent Child Sexual Abuse
(Program Prevencija seksualnog nasilja nad djecom), Oak Foundation, Geneva, Switzerland

Kate Doyle

viša istraživačica i
programska direktorica
Promundo-US,
Washington DC, USA

Anjalee Kohli

viša istraživačica/
tehnička direktorica
Passages, Institute for
Reproductive Health
(Institut za reproduktivno zdravlje), Georgetown University, Washington DC, USA

Ruti G. Levtov

voditeljica istraživanja,
vrednovanja i učenja
Promundo-US,
Washington DC, USA

Rebecka Lundgren

zamjenica direktora,
direktorica za
istraživanje
Institute for Reproductive Health (Instituta za reproduktivno zdravlje), Georgetown University, Washington DC, USA

Roditelji koji očekuju prinovu prolaze kroz prijelazno razdoblje – uzbuđeni su i prestrašeni. To može biti 'poučan trenutak'. Za muškarce, to može biti ključna prekretnica, vrijeme kad su posebno otvoreni za usvajanje novih oblika ponašanja i ideja o tome što znači biti otac i šire, što znači biti muškarac. Međutim, većina programa za roditelje namijenjena je samo majkama te tako podržava društvene norme po kojima je skrb o djeci dodijeljena samo ženama.

Rezultati dva programa – *Odgovorni, angažirani i brižni* (Responsible, Engaged and Loving – REAL) očevi iz Ugande i Program P iz Rwande i drugih zemalja – ukazuju na to do koliko velikih razlika može dovesti angažiranost očeva u skrbi o djetetu. Iskustvo pokazuje da se ove intervencije mogu uspješno replicirati ili proširiti integracijom u programe za djecu rane dobi i druge razvojne programe.

Program P i REAL Fathers karakterizira rodno-transformativni pristup potvrđujući da stavovi o rodu mogu značajno utjecati na obiteljski život. Prevladavajuće poimanje muškosti, npr., može dovesti do toga da muškarci provode kontrolu nad ženama i strogo kažnjavaju svoju djecu (Heilman i Barker, 2018.). Oba navedena programa preispituju takva mišljenja s prvenstvenim ciljem razbijanja diskriminirajućeg odnosa snaga. Oslanjaju se na pozitivne društveno-kulturne norme kojima se njeguju brižni i topli obiteljski odnosi i mijenja uloga muškaraca u brižne očeve i podržavajuće, ravnopravne partnere.

Pozitivna angažiranost očeva u skrbi izravno utječe na dječju emocionalnu i socijalnu dobrobit i njihov kognitivni razvoj (Lamb, 2004.; Cabrera i Tamis-Lemonda, 2013.). Pokazatelji ukazuju da je rodno-transformativni pristup učinkovitiji u prevenciji nasilja od postupaka u kojima se pažnja ne posvećuje rodnim normama i ponašanju (Fulu i dr., 2014.). Međutim, samo je mali broj programa proveden dovoljno dugo da bi došlo do značajnih promjena.

Inicijativa 'Odgovorni, angažirani i brižni očevi' (REAL)

REAL je program mentorske podrške usmjeren na očeve. Prvi je put proveden u Sjevernoj Ugandi, gdje je postojala visoka razina nasilja nad partnericama (IPV) i nad djecom (VAC) kao posljedica desetljeća sukoba. REAL program namijenjen je muškarcima koji su po prvi put postali očevi, a čija su djeca još uvijek u ranoj dobi. Oni i njihove partnerice odabrali su uvažene muškarce iz zajednice, koji

su potom osposobljeni za mentoriranje mladih očeva. Pri tome se koristio kurikulum kojim se promicalo pozitivno discipliniranje djeteta, njega i skrb, rodna ravnopravnost i komunikacija.

Jednom mjesečno, tijekom pola godine, mladi su očevi sudjelovali u grupnim sastancima s mentorima. U istom intervalu se odvijala kampanja putem postera kako bi se naglasile teme o kojima se razgovaralo. Intervencija se završavala javnom proslavom u zajednici s ciljem podrške postignućima očeva i njihovoj posvećenosti očuvanju novousvojenih oblika ponašanja. 2013. godine, Save the Children je primjenjivao REAL, što je pratio Institut za reproduktivno zdravlje (Institute for Reproductive Health). Rezultati kvazi-eksperimentalnog istraživanja pokazali su značajno poboljšanje pozitivnih roditeljskih kompetencija i komunikacije među partnerima te smanjenje razina obje vrste nasilja (VAC i IPV) (Ashburn i dr., 2017.) Većina rezultata održala se godinu dana nakon intervencije.

2015. godine REAL program se proširio integracijom u programe podrške Sjeverne Ugande i centara za djecu rane dobi u Karamoji, najslabije razvijenoj regiji Ugande. Rezultati potvrđuju učinkovitost u unapređenju roditeljskih vještina mladih očeva, komunikaciji među partnerima i prevenciji nasilja nad ženama i djecom (IPV i VAC) (Kohli i dr., 2019.). Dizajniran kako bi bio mjerljiv, ovaj jednostavan, kulturni prilagođen model mentoriranja, može biti integriran u postojeće programe bez narušavanja njegove učinkovitosti. U planu je širenje na globalnoj razini kroz integraciju u nekoliko različitih konteksta.

'Pristup usmjeren na promjene rodne uloga prepoznaje da stavovi o rodu mogu značajno utjecati na obiteljski život.'

Promundov Program P

Programom P obuhvaćeni su očevi u trenutku kad su otvoreni za usvajanje novih oblika ponašanja iz domene skrbi – u trudnoći partnerice te tijekom rane dobi njihove djece.¹ Izvorno su ga u Latinskoj Americi razvili REDMAS, Promundo i CulturaSalud, a prilagođen je kako bi se mogao primjenjivati u gradovima i selima barem deset zemalja od Brazila do Sri Lanke, Portugala i Sjeverne Afrike (Promundo i dr., 2013.).

Pomoću refleksivnih vježbi i rasprava, igranja uloga i praktičnih aktivnosti, muškarci i njihove partnerice poticani su na razgovor i propitivanje tradicionalne rodne uloge te uvježbavanje ravnopravnih, nenasilnih ponašanja. Program P jedno je od ključnih programskih 'oruđa' u kampanji MenCare Global Fatherhood (MenCare, online), platformi koju koordinira Promundo, s ciljem ponovnog postavljanja okvira za globalnu raspravu o očinstvu s partnerima iz više od 45 zemalja.

Kako bi se muškarci uključili u očuvanje zdravlja žena i djece, u Bandebereho ('role model') intervenciji u Rwandi koristi se kurikulum koji je prilagođeni dio Programa P. Suradnja je ostvarena s Rwanda Men's Resource Center (Rwamrec) i Ministarstvom zdravstva. Mladi i očevi koji će to uskoro postati pozvani su da sudjeluju na 15 sastanaka (maksimalno 45 sati), a njihove su partnerice im se pridružile na njih 8 (maksimum 24 sata). Teme koje su se razmatrale odnosile

¹ Program P u tehničkom smislu sadržava informacije i alate namijenjene zdravstvenim djelatnicima te smjernice za javnu promidžbu, ali se u ovom tekstu ograničavamo samo na komponentu edukacije grupa.

Photo: Courtesy of Ojamuge Dickens/Save the Children

su se na rod i moć, očinstvo, komunikaciju među partnerima, proces donošenja odluka, nasilje među partnerima, skrb, dječji razvoj i uključivanje muškaraca u pitanja reproduktivnog i majčinog zdravlja.

Rezultati kontrolnog istraživanja s nasumično odabranim ispitanicima pokazuju kako su, nepune dvije godine od završetka programa, muškarci koji su sudjelovali u programu bili gotovo upola manje skloni vršenju nasilja nad svojim partnericama u usporedbi s muškarcima iz kontrolne skupine. Skoro sat vremena dnevno obavljali su kućanske poslove, a i kod muškaraca i žena postojala je manja vjerojatnost da će fizički kažnjavati svoju djecu (Doyle i dr., 2018.).

Još jedna neobjavljena studija pokazuje da su muškarci i žene, sudionici u intervenciji, skloniji korištenju tehnike pozitivnog upravljanja ponašanjem, poput objašnjavanja zašto je neko ponašanje loše, nego što su koristili fizičko kažnjavanje. U usporedbi s kontrolnom grupom i muškarci i žene koji su bili uključeni u program provodili su više vremena poučavajući svoju djecu, a muškarci su im duže čitali priče, pjevali i igrali se s njima.

‘Kako bi održale svoju učinkovitost u drugim kontekstima, dokazano učinkovite intervencije je potrebno prilagoditi, uz očuvanje njihovih vrijednosti, ključnih elementa i mehanizama promjene.’

Program P nedavno je prilagodila NGO Abaad za libanske i sirijske očeve i parove u Beirutu s posebnim naglaskom na ranom razvoju djece.

Što se naučilo širenjem ovog programa?

Uspješno širenje programa podrazumijeva namjerna nastojanja da se poveća utjecaj učinkovitih promjena na veći broj ljudi te da se osnaže dugotrajnija politika i programi podrške (Svjetska zdravstvena organizacija i ExpandNet, 2009.). To podrazumijeva širenje dobro definirane, provjerene prakse sustavnim pristupom koji u prilagodbu i integraciju u potpunosti uključuje zainteresirane strane (Fixsen i dr. 2005.).

Prilagodba je sastavni dio uspješnog širenja: koristeći se praćenjem, učenjem i podacima dobivenima evaluacijom, koji postaju dostupni za testiranje pretpostavki, revidira se teorija promjene, poboljšava način primjene, a intervencija se prilagođava novim kontekstima. Nakon što su se probni pokušaji pokazali učinkovitim došlo je do integracije REAL i P programa u postojeće platforme.

Ukorjenjivanje temeljnih vrijednosti

Programi P i REAL šire se uz saznanje da uspješne intervencije trebamo prilagođavati kako bi ostale učinkovite u novim okolnostima. Uz to moraju biti vjerne temeljnim vrijednostima, suštinskim elementima i mehanizmima promjene. Da bi to postigli, tim REAL programa omogućuje ključnim dionicima, sudionicima u pilot projektu, vrednovanje naučenog te prepoznavanje temeljnih vrijednosti (poput pozitivnih poruka, transformacije rodni uloga), ključnih elemenata (poput posjete domu, grupnih sastanaka) i mehanizama promjene (poput mentoriranja u zajednici, javnih svjedočenja prilikom proslava u

zajednici), kako bi se održalo kretanje ka nekom novom okruženju ili ostvarila integracija pristupa u nove programe.

S ciljem ponavljanja i širenja programa P i REAL, Promundo i partneri imaju namjeru usredotočiti se na ključne elemente i pretpostavljene mehanizme promjena. Pošto je teorija promjene na kojoj počiva Program P usredotočena na kritičku refleksiju i razvoj vještina, moguće ju je prilagoditi mnogim kontekstima i programskim platformama te može ciljati specifične ishode ili teme. Na primjer, dok je izvorni Program P usmjeren na zdravlje majke i djeteta, libanonski u fokusu ima rani dječji razvoj, a armenski (MenCare, 2015.) prevenciju prenatalnog odabira spola djeteta. Tako se postiže fleksibilnost prilikom usklađivanja s različitim institucijama i bavljenje različitim prioritetima.

Zadržavanje fokusa na promjenama društvenih normi

Bavljenje društvenim normama je u samoj srži rodno-transformativnog programiranja. Oba programa, P i REAL, potiču očeve i parove da usvoje ponašanja koja bi mogla odstupati od rodni uloga kojima su poučavani. Partneri, članovi obitelji i članovi zajednice uključeni su u promociju novih vrijednosti, vještina i stavova.

Zadržati rodnu transformaciju u fokusu može biti izazov. Jasna artikulacija normi koje 'su u igri', često identificiranih tijekom formativnog istraživanja i neprekidnih refleksija s djelatnicima i korisnicima programa, može program zadržati na zacrtanom putu. Tim koji je REAL prilagodio uvjetima DR Congo koristio je instrumentarij za istraživanje društvenih normi kako bi identificirali norme povezane s poželjnim ishodima REAL programa i uloge starijih, članova obitelji i vjerskih vođa u očuvanju postojećih normi te podržavanju usvajanja novih oblika ponašanja i normi.

Otvorena rasprava o rodni društvenim normama u središtu je kurikuluma Programa P diljem svijeta. Refleksija o posljedicama krutih normi, učenje i uvježbavanje novih vještina skrbi, komunikacija među partnerima i zajedničko odlučivanje u sigurnom okruženju i u društvu vršnjaka, može dovesti do raznovrsnijih pozitivnih oblika ponašanja (Doyle i dr., 2018.). Štoviše, propitivanje društvenih normi je u središtu MenCare kampanje. Njom se cilja na promjene politike, prakse i javnog mnijenja na nacionalnim i globalnim razinama, s naglaskom na prednosti koje svima (ženama, djeci i samim muškarcima) donosi rodna ravnopravnost te na 'normaliziranje' uloge muškaraca kao ravnopravnih skrbnika.

Ključna uloga glavnih dionika

Širenje programa pretpostavlja rad s utjecajnijim i mlađim partnerima koji su predani služenju određenoj populaciji ili regiji te će oni u konačnici postati vlasnici programa. Partneri su u P i REAL programe uključili vladine i nevladine organizacije.

'Bavljenje društvenim normama je u samoj srži rodno-transformativnog programiranja, a prilikom širenja programa zadržavanje rodne transformacije u fokusu može biti izazov.'

Partneri u implementaciji te dionici iz zajednice i vlade bili su aktivno uključeni u sve aspekte prilagodbe Programa REAL i njegovog širenja. U Karamoji je taj proces prilagodbe vodio multisektorski tim integriranjem sadržaja u lokalne programe za rano djetinjstvo nevladinih organizacija uz podršku Save the Children Uganda. Predstavnici lokalnih vlasti su obučavali mentore i nadzirali primjenu.

Organizacije diljem svijeta preuzele su materijale iz kampanje MenCare i kurikulum Programa P te ih prilagodili svom kontekstu i potrebama. U Rwandi su Promundo i Rwamrec, u suradnji s Ministarstvom zdravstva i okružnim vlastima, planirali i implementirali program. Time je dobio podršku te je osigurana usklađenost sadržaja s nacionalnim prioritetima. Partneri sada u planu imaju institucionalizirati programe putem postojećeg sustava zdravstvenih radnika.

Zaključak

Iskustva Programa P i REAL ukazuju da su ovi relativno jednostavni modeli učinkoviti i da se mogu uspješno pripojiti postojećim platformama – uključujući programe za rani dječji razvoj. Planiranje širenja od kreiranja programa do probne/pilot faze i pojašnjavanja temeljnih vrijednosti programa, osnovnih elemenata i mehanizama promjene osiguravaju ovim modelima održiv razvoj, doseg i učinak. Oni su primjer puta ka zdravijim, sretnijim i rodno ravnopravnijim obiteljima.

Priznanje

Autori izražavaju svoju zahvalnost svim djelatnicima na projektu i sudionicima koji su omogućili pisanje ovog rada.

➔ Možete ga pronaći online na: earlychildhoodmatters.online/2019-10

LITERATURA

- Ashburn, K., Kerner, B., Ojamuge, D. and Lundgren, R. (2017). *Evaluation of the Responsible, Engaged, and Loving (REAL) Fathers Initiative on physical child punishment and intimate partner violence in Northern Uganda*. *Prevention Science* 18(7): 854-864. doi: 10.1007/s11121-016-0713-9.
- Cabrera, N. and Tamis-Lemonda, C. (eds). (2013). *Handbook of Father Involvement: Multidisciplinary perspectives* (2nd edition). New York/Hove: Taylor and Francis.
- Doyle, K., Levitov, R.G., Barker, G., Bastian, G.G., Bingenheimer, J.B., Kazimbaya, S. et al. (2018). *Gender-transformative Bandebereho couples' intervention to promote male engagement in reproductive and maternal health and violence prevention in Rwanda: Findings from a randomized controlled trial*. *PLoS ONE* 13(4): e0192756. Available at: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0192756> (accessed March 2019).
- Fixsen, D.L., Naoom, S.F., Blase, K.A., Friedman, R.M. and Wallace, F. (2005). *Implementation Research: A Synthesis of the Literature*. Tampa, FL: University of South Florida, Louis de la Parte Florida Mental Health Institute and National Implementation Research Network.
- Fulu, E., Kerr-Wilson, A. and Lang, J. (2014). *Effectiveness of Interventions to Prevent Violence against Women and Girls: A summary of the evidence*. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a089f6ed915d622c0004a5/What_Works_Inception_Report_June_2014_AnnexG_Summary_Prevention_interventions_Final.pdf (accessed March 2019).
- Heilman, B. and Barker, G. (2018). *Masculine Norms and Violence: Making the connections*. Washington DC: Promundo-US. Available at: <https://promundoglobal.org/wp-content/uploads/2018/04/Masculine-Norms-and-Violence-Making-the-Connection-20180424.pdf> (accessed May 2019).
- Lamb, M.E. (ed.). (2004). *The Role of the Father in Child Development*, Hoboken, NJ: Wiley.
- Kohli, A., Spindler, E., Fultz, H., Lundgren, R., Okello, F. and Arono, R. (2019). *REAL Fathers Scale Up and Adaptation Process: Endline Report*. Washington DC: Institute for Reproductive Health, Georgetown University, and Save the Children for the US Agency for International Development.
- MenCare. (Online). Available at: <https://men-care.org/about-mencare/> (accessed March 2019).
- MenCare. (2015, online). *Caring for equality: ending prenatal sex selection in Armenia*. Available at: <https://men-care.org/2015/03/23/caring-for-equality-ending-prenatal-sex-selection-in-armenia-2/> (accessed March 2019).
- Promundo, CulturaSalud and REDMAS. (2013). *Program P: A Manual for Engaging Men in Fatherhood, Caregiving, Maternal and Child Health*. Rio de Janeiro, Brazil and Washington D.C: Promundo. Available at: <https://men-care.org/wp-content/uploads/sites/3/2015/05/Program-P-English-web.pdf> (accessed March 2019).
- World Health Organization and ExpandNet. (2009). *Practical Guidance for Scaling up Health Service Innovations*. Geneva: WHO.